

dal. Oral njive so razdelili na 4 kose. 1. kosa niso nič pognojili; 2. kos so pognojili s 40 centi gnoja, ktere ga so po njivi raztrosili in drugi dan podorali; s 3. kosom so storili ravno tako, le da so gnoj z motiko podkopali; na 4. kosu so pustili gnoj skozi 3 tedne ležati. Celi oral zemlje so 10. dan oktobra enako obsejali z režjô in pridelek zernja in slame je bil sledeči: na 1. kosu se je pridelalo obojega skupaj 569 funtov, na 2. kosu 750, na 3. kosu 797 in pol, na 4. pa 911 in pol — tedaj na tem kosu, kjer je gnoj 3 tedne raztrošen ležal, preden so ga podorali, naj več.

Gospodarsko-jezikoslovni pomenki.

Kako bi se prav po slovensko reklo: „Der Wein böckert“?

Vertovceva hvalevredna „Vinoreja“ te vinske napake, dasiravno je marsiktero vino v nekterih kerčmah od nje pokvarjeno, ako se ne motim, nikjer naravnost ne omenja, od ktere se v „ökonomische Hefte für den Land- und Stadtwirth, 3. Band, Leipzig“, takole bere: Pod besedo: „Böckern des Weines“ se razumejo vsakere pomanjkljivosti vina ozir sladú in duha, dasiravno vino svoje lepe barve in moči ne spremeni.

Vino je kaj občutljiva kapljica, ki rada svoj prvotni slad z drugim namestuje, ki je včasih toliko zopern, da ga popotnik, ako je tudi žejin kot sraka, komaj le s silo kupico sprazne. Se vé da je v tej reči vinski bratec boljšega serca, kajti on malo na to porajta, in če on zapazi v vinu le kaj moči, mu rad pregleda vse druge nepopolnosti, in če ga pokvarjeno vino poslednjič zaničljivo na naj nižjo stopnjo in tudi pod klop posadi, mu on kar nič ne zameri.

Vertovceva „Vinoreja“ na stranéh: 233, 234 itd. kaj jasno popisuje dobre vinohrame in kako jih je treba snažiti ter od ondod vse stvari strebiti, kterih duha bi se vino utegnulo prilastiti.

Imenovana „Vinoreja“ vse delo in celó pometanje vinohrama le možkim priporoča, ženskim pa izročuje druge opravila, pa ne razloči: zakaj naj se le možki pečajo s pretakanjem vina in z vinohramom, ženske pa ne (morebiti saj v posebnih dôbah ne. Vred.) Smé se pa tû opomniti, da tudi vsi možki ne zaslužijo zaupanja, ki ga vinoreja do njih ima, posebno tisti ne, kteri v novem kožuho oblečeni in iz presmerdljive ljule puhaje vino pretakajo.

Naj je vino še toliko močno, čisto in prijetne barve, če je pa po sladu in duhu zoperno, se mu po nemški zgorej imenovani vinoreji pravi: „Der Wein böckert“ (böckelt?) „Vino dahne“, „ima dušec“, „ima poseben slad“, „vino nateguje“, „je potegnilo na —“: vse te naše besede menda nemškega „böckert“ zadostno ne zaznamvajo, kajti „dahne“ ali „duhne“ je premalo določivno; „slad ima“, se tudi ne vé po čem, „vino nateguje“ ali „je nategnilo“, se bere v Vertovcevi vinoreji na strani 245, pa ne v tem pomenu, zakaj nemški pisatelj govoreč: „Der Wein böckert“ razume vsakteri neprijeten slad ali duh, ki ne izvira iz vinske lastnije, ampak iz kake druge stvari, če je on tudi ne vé imenovati.

Kaj veljá, morda bi se iz besede „kozel“ dal permirjen glagol skovati?

Te bolezní berž ko ne tudi slovenske vina niso proste, torej mislim, da boste vé, ljube „Novice“, ki marljivo drage Slovence obiskujete, ki vino ob Kopi, Savi, Dravi in Muri kakor tudi ob Soči in na primorskih obalih mastijo, od njih naj hitrejše pravo besedo zvedile, da je ne bo treba morda iz neprestojne tvorine variti.

Križnogorski.

Rastlina.

Spisal Janez Tušek na Dunaji.

X.

Kakor živali tudi célica ne more porabiti vsega, kar je v-se vzela, toraj mora to, kar ni za rabo, sožgati. Se vé da

ne tako hitro, da bi se izsnulo toliko gorkote, da bi plamen švigal. Sicer si marsikdo ne misli lahko, kako bi bilo mogoče brez vročine brez plamena kaj sožgati, pa je vendar taka. Tû in tam se zedinijo tleče stvari s kislino in se spuh-tijo v podobi ogeljne kisline in vodenega hlapa. Le kar se ne dá sožgati — soli — ostanejo v célici. Da zamore célica sožgati nepotrebne in škodljive stvari, jo mora obdajati s kislino napolnjeni zrak, kakoršen je navadni zrak. Ko bi jo obdali s kakim drugim gazom, gnjilicom ali vodencom, bi ne mogla več odpeljavati stvari, ki ji niso za rabo. Tako bi pa tudi hiralo življenje célično in tedaj cele rastline, in reva bi se mogla na zadnje zadušiti, kakor žival, ko bi ji odtegnili zrak, v katerem sope. Rastline tedaj sopejo, kakor živali.

Zgorej smo rekli, da gnjilec vódi vsako življenje, sedaj pa vidimo, da tudi brez kislina ni nikakoršnega življenja. Tedaj imata obá enake pravice, nobena stvar v stvarjenji nima predstva pred drugimi.

Zrak in rastlinske célice so tedaj v ozki zvezi. Podnevi pri solnčnem svitu dajejo célice kislino iz sebe in jemljejo v-se ogeljno kislino. Ponoči v temi je pa ravno narobe; tû jemljejo kislino v-se in dajejo od sebe ogeljno kislino. Podnevi nam rastline tedaj boljšajo zrak; ponoči pa ga pokvarjajo, al ne toliko, kolikor so ga zboljšale podnevi. Zato je lahko razumeti, da je veliko bolj zdravo na trati in v gojzdu podnevi, kakor ponoči, da ni zdravo imeti cvetlic ponoči v spavnici. Posebno lahko se to čuti v močvirnih, kakor v nekterih laških krajih, kjer še podnevi ni zdravo bivati. Rastline namreč ne morejo toliko zraka zboljšati, kolikor ga spridijo škodljivi gazi puhteči iz močvirjev, kjer vedno rastlinske in živalske stvari gnjijejo. Kaj je pa še le ponoči, ko tudi rastline podajajo roko tem škodljivim gazom! Tukaj je kraj nevarne merzlice, ki prej ali pozneje vzrokuje smert.

Takošno je tedaj življenje célice, kakor smo ga tukaj premišljevali, akoravno zlo poveršno. Célica raste, se redi, sope in nepotrebne stvari iztrebljuje. Ko je célica nekoliko časa tako živela, se potem pomnožuje. Tudi to vzrokuje le primordijalni mešček. Kakor červ ali infuzorija se ta mešček čez sredo preščene, tako, da sta zdaj v célični mrenici dva meščka, ktera izpotujeta iz sebe vsak svojo célično mrenico, in mrenica stare célice se spusti, da ni nikjer od nje ne duha ne sluha. Na mesto stare célice ste stopile dve mladi, ktere se kmali spet lahko tako pomnožite. Célica se le toliko časa zamore množiti, kakor dolgo je mlada, in tedaj njeno življenje krepko. Kadar je dorastla, jo le še smert čaka. Zgorej smo rekli, da ko se célična mrenica preveč odebeli, mora primordijalni mešček poginiti, pa revež se že velikokrat veliko poprej stopi in tedaj pogine. Ko njega ni več, je vse célično življenje pri kraji; namesto tekočine, ki se je vedno predelovala in gibala, stopi zrak. Célice malo časa živé, nobena čez leto, pa njih mrenice terpijo dolgo časa. Iz taciéh céličnih mrenic, ki so precej odebeljene in imajo zrak v sebi namesto živega stanovavca, je sestavljen les, ki stoletja nespremenjen ostane.

Krajopisje.

Čertice o Reki.

Kadar iz Bistrice potuješ proti Reki, ne vidiš dalje pridši drugega skorej, kot golo kamenje; le malo zelenega in tam pa tam zagledaš kako majhno drevo. Med kamenjem se pasejo goveda in ovce. Ko pa prideš do vasi Lipe, poslednje pošte pred Reko, zagledaš v daljini sinjo planjavo — to je jadransko morje. Berzo se ti skrije; ko pa eno miljo hodá dalje gréš, ti se zopet pokaže in pot je tû nar pustejša. Še malo hodá in na gori si, ki se „Pogled“ imenuje. Res je vredna ta gora tako imenovana biti; pogled, ki se tû popotniku odpre, je res veličasten. Morje široko ti je pod nogami in v njem otoka Kerk (Veglia) in Čres (Cherso). Okoli morja vidiš dosti mest in vasi kakor Kastvo, Volosko,